

#12

december 2003
58e jaargang

BOUW

Winkelcentra

Parade Nootdorp • Winkelgebied Dordrecht

Retailpark Hengelo • Regiospecifieke architectuur

Interview: Tijs van den Boomen • Amerikaanse toestanden

Een slecht compromis

Publicatie over 'Regiospecifieke Architectuur'

De onlangs verschenen publicatie 'Regiospecifieke Architectuur - de regio als inspiratiebron voor ruimtelijk ontwerp en architectuur' doet absoluut geen recht aan traditie en opgave. Niet zo verbazend, want de zes voor het ontwerponderzoek gekozen architectenbureaus hebben geen van allen hun sporen verdiend met regiospecifieke of traditionele architectuur. Een nieuw bewijs dat het 'Jaarboek Modernisme' niet alleen het alleenrecht heeft op het predikaat 'eigentijds' maar ook op het marktconformere 'regiospecifiek'.

Peter Drijver

De publicatie verscheen bij de SEV en De Balie. Een inleidend essay 'Tussen Globalisering en Regionalisering' vormde voor zes bureaus het startpunt voor ontwerpend onderzoek, dat in het boekje is samengevat. Studie, ontwerpen en publicatie werden mogelijk gemaakt door Stimuleringsfonds en ministerie van VROM.

Het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem had blijkens een gids uit 1973 slechts als doel een beeld te geven van de geschiedenis van het dagelijks leven in Nederland. Aan de hand van woon- en bedrijfsgebouwen schetste het museum een beeld van de betrekkelijke harmonische samenhang tussen middelen van bestaan, locale condities en sociaal-culturele patronen en gebruiken.

Deze harmonie - sinds de industrialisering in de 19e eeuw gecanoniseerd tot idylle - kent voor wat betreft kolonisatiepatronen, morfologie van nederzettingen, typologie en architectuur een rationaliteit die is geworteld in voorhanden bouwmaterialen, landschap en folklore. Juist dat laatste verbindt het geestelijk leven met rituelen en gebruiken over de oogst, de handel, het huiselijk geluk en ouderschap met het stichten van het huis van eerste steen tot hoogste punt.

Veel Nederlandse publicaties gaven in navolging van onze oosterburen na de dertiger jaren een statisch geïdealiseerd beeld van het 'streekeigene' dat teruggaat tot de nederzettingen van volken, stammen en families na de grote volksverhuizing van de vroege middeleeuwen. Recentere publicaties uit de zestiger en zeventiger jaren nuanceren dat beeld: nederzettingenvormen, gebruiken en boerderijtypen werden in verschillende streken overgenomen, aangepast en uitgewisseld omdat ze als verbetering of verfraaiing golden (bv 'Oude Boerderijen' van Kees Post, 'Landelijke Bouwkunst in Oost-Nederland' van Jan Jans of het uitstekende vierdelige 'Huisen in Nederland' van Paul Rosenberg cs).

Professioneel onderscheid

Slechts enkele boeken zijn in staat een professioneel onderscheid te maken tussen de idylle die aan de historiciteit kleefte en daadwerkelijke architectonische kwaliteit: Herman van de Kloot Meijburg publiceerde in 1930 'Bouwkunst in de Stad en op het Land' dat oude en nieuwe dorpshuizen, hekwerken, molens, arbeiderswoningen, daken, pakhuizen en burgerwoonhuizen beoordeelt. In geestig proza en eenvoudige foto's schetst de auteur in abstractie het beeld van een krachtige architectuurtraditie die het waard is om op voort te bouwen. Het boek is een voorbeeld van hoe afstand genomen kan worden van mythe en idylle zonder de eigenheid of het karakter uit het oog te verliezen.

Het essay van Ivan Nio en Peter Michel Schaap in 'Regiospecifieke Architectuur' had een polemische stellingname kunnen zijn aan de hand waarvan de verschillende architecten hun ontwerponderzoek hadden kunnen laden. De auteurs slagen daar niet in omdat ze een al te gemakkelijk compromis hebben gezocht om vooral maar vernieuwend te blijven. De auteurs noemen het devies van de Belvédère-nota gemakshalve 'Behoud door Vernieuwing' wat heel iets anders is dan het officiële 'Behoud door Ontwikkeling'. Ze legitimeren ook het vervangen van het begrip 'streek' door het begrip 'regio' met de verklaring dat 'regio een meer progressieve en programmatische betekenis heeft'. Het spreekt dat de auteurs vervolgens op zoek gaan naar de dringende 'innovaties rond de regiospecifieke eisen' en de 'nieuwe moderne identiteit' die daarvan het gevolg kan zijn. 'Daarom is het zaak dat ontwerpers van regiospecifieke architectuur zich niet bij voorbaat vastleggen op regionale typen of stijlkenmerken.'

Beoordeling ontwerpen

Deze conclusie had voor de auteurs de reden moeten zijn opgave en subsidie terug te geven en over te gaan tot de orde van de dag maar bleek daarentegen het moeizame uitgangspunt voor de ontwerpers. Een beoordeling van de ontwerpen:

Onix ontwerpt in het Friese landschap een nieuw dorp (bonuspunt) en kiest de morfologie van de Wierde als vertrekpunt (bonuspunt). Voor de architectuur worden echter uitgangspunten genomen die nietszeggend zijn ten opzichte van de in Friesland te vinden tradities (strafpunt).

Ruimtelab neemt de boerenschuur als uitgangspunt voor haar studie (bonuspunt) voor Groningen, materialiseert deze als bedrijfshalletje (strafpunt), ontwikkelt hierin rijwoningen en plaatst deze in dorpen naast oude notariswoningen (2 strafpunten). Citaat: 'Streekeigen architectuur komt niet voort uit het verleden, maar laat zich construeren in de toekomst' (strafpunt).

Slechts enkele boeken maken professioneel onderscheid tussen idylle en daadwerkelijke architectonische kwaliteit

links ontwerp Onix, boven ontwerp Daf architecten

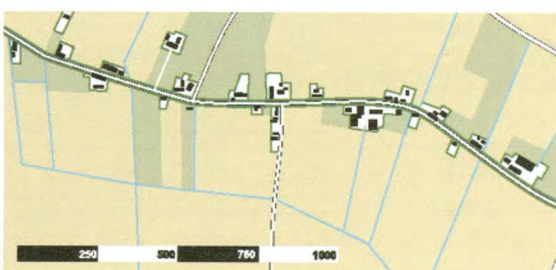

onder ontwerp Scape & 2012/Stealth

links ontwerp Urban Affairs

onder ontwerp Krill

Daf architecten ontwikkelt voor Twente collectieve woongebouwen (bonuspunt) in het groen die de contouren van een schuur krijgen. Bijzondere aandacht is er voor de intelligente mogelijkheden de ruilverkaveling om te draaien zodat woningbouw op erven in het groen mogelijk is (bonuspunt). De kwaliteit van de open ruimte ('het erf') is echter onderbelicht (strafpunt).

Scape & 2012/Stealth ontwerpt voor de Bommelerwaard woningbouw die waterstaatkundige potenties heeft. Scape stelt onaantrekkelijke woningbouw voor die door bestaande boerderijcomplexen breekt (strafpunt), 2012/Stealth ontwerpt woningen als waterlinie of boorplatforms. Het polderlandschap is benaderd als onderdeel van een rationele droogleggingsmachine (bonuspunt), de pijlerwoningen zijn in datzelfde landschap nogal parasitair (strafpunt).

Urban Affairs presenteert voor Brabant een cynisch voorstel dat – net als Koolhaas' volkstuinplannen uit de 70-er jaren – arrogantie aan onwetendheid koppelt. Het 'conventionele huis', de idylle van wonen op het zand in een dorp wordt esthetisch vertaald naar het kleinste gemene veelvoud van rijwoningen als een aspergeveld (allemaal strafpunten).

Krill legde het auteursrecht vast voor Alledaags Walcheren: het voorziet in een transformatie van voorzieningen en verkeersnetwerk dat ingepast wordt in een getransformeerd landschap: van productieland en weidegebied naar recreatief afwisselend landschap van bos en poel (bonuspunt).

Kansen gemist

Regiospecifieke architectuur staat in de belangstelling: kopers zijn misschien economisch mobiel maar willen zich identificeren met hun huis, hun buurt en hun streek. Dorpen en steden koesteren hun geschiedenis om de eenvoudige reden dat deze het geheim bewaart van het specifieke karakter van de plek.

Het is jammer dat de initiatiefnemers, auteurs en deelnemers de hen geboden gesubsidieerde kansen niet hebben gegrepen: het had een prikkelender essay en prikkelender debat opgeleverd vooral wanneer niet alleen 'modernisten' zouden zijn gevraagd maar ook die architecten die smaakvol en schijnbaar moeiteloos de streekeigen toon naar de hand weten te zetten. ■

De redactie nodigt lezers uit te reageren op de visie van Peter Drijver op de publicatie over 'Regiospecifiek Architectuur': redactie.bouw@reedbusiness.nl

Illustraties uit boek *Regiospecifieke Architectuur*

Regiospecifieke Architectuur

Isbn 90 6617 291 6

Onder redactie van Josine Crone

Uitgever SEV